

één van de nieuwe wijken uit het Interbellum, toont Jan Timmermans de dominante rol van de Katholieke Kerk aan bij de stadsontwikkeling. Bij gebrek aan initiatief vanuit de stedelijke overheid was het niet verwonderlijk dat de Katholieke Kerk in een overwegend katholiek Tilburg via nieuwe wijken en parochies probeerde greep te krijgen op zowat alle elementen van het persoonlijke leven van de gelovigen, zoals onderwijs, sport, cultuur en ontspanning.

Een kleine kanttekening: doorheen het boek wordt er voortdurend extra informatie gegeven in grijze kaders. De toegevoegde waarde hiervan is echter niet altijd duidelijk. Een belangrijk gemis is ook dat de chronologie niet altijd gerespecteerd wordt en het voor de lezer soms moeilijk is om de evoluties te volgen of om het unieke van de casus Tilburg te duiden (bijvoorbeeld de passage over woningopzichteressen). Hoewel het opzet van het boek op zich niet nieuw is, werpt het werk wel nieuw licht op de woonomstandigheden van (textiel)arbeiders in een katholieke stad, met name vanuit het beleidsperspectief. 'Wonen als arbeider in een textielstad' biedt een uniek inkijk in de werking van de gemeentelijke politiek in Tilburg vanaf het einde van de negentiende eeuw en in de uiteenlopende belangen en de ideologische spanningen die de uitvoering van het volkshuisvestingsbeleid in meer of mindere mate beïnvloed hebben.

Britt Denis, Universiteit Antwerpen

A.T. Brown, Andy Burn en Rob Doherty (eds), *Crises in Economic and Social History: A Comparative Perspective*. (Martlesham: Boydell & Brewer Ltd. 2015) 420 p. ISBN: 978-1783-270-422.

Onderzoek naar historische crisissen geniet een bijzondere belangstelling door de recente financiële crisis en de gevolgen van de klimaatsverandering. Crisissen komen in vele gedaanten voor. Maatschappijen worden geteisterd door instortende financiële markten, dodelijke epidemieën, hyperinflatie, hongersnood en krimpende wereldmarkten. Het gevolg is een uiterst eclectische historiografie, waarbij onderzoekers vaak geïsoleerd onderzoek voeren, en daarbij geen aandacht hebben voor het bredere geheel.

Alex Brown, Andy Burn en Rob Doherty zijn echter overtuigd dat crisissen meer gelijkenissen dan verschillen vertonen. Volgens hen reageren maatschappijen doorheen tijd en ruimte opvallend gelijkaardig wanneer ze geconfronteerd worden met een crisis. Philip Slavin toont, bijvoorbeeld, aan dat paniekslachten en speciale gebedsdiensten voor kwamen bij zowel de laatmiddeleeuwse als negentiende-eeuwse runderpest. Volgens Pamela Nightingale liggen onzekerhe-

den over kredietwaardigheid en de beschikbaarheid van voldoende cash aan de basis van zowel middeleeuwse als moderne financiële crisissen. Bovendien was concentratie van productie in grotere eenheden en technische vooruitgang het gevolg van verschillende soorten crisissen zoals de Great Depression, een zijde-rupsepidemie en de ineenstorting van de Engelse lakenindustrie.

De – terechte – intentie van de editors is om een platform of kader uit te bouwen, waarbinnen comparatief onderzoek naar crisissen zich kan ontwikkelen. Ze wensen dat het concept crisis een debat teweeg brengt zoals het Brenner debate en de Great Divergence dat hebben gedaan. Wetenschappelijke vooruitgang komt er na het uitwerken van een afgebakend concept en duidelijke, falsifieerbare hypothesen. Alan Knight, John Singleton, Mark en Catherine Casson bieden dit kader in het eerste deel van het boek. Alan Knight geeft een brede, inclusieve definitie van het woord crisis. Een crisis is een kantelmoment. Het is afgeleid van de medische term, die verwijst naar het cruciale moment waarbij een patiënt ofwel de ziekte overwint ofwel sterft. Het is het tijdstip waarop de spanning en druk door inflatie, een bankrun of stijgende mortaliteit een dusdanig punt bereikt dat een transformatie onafwendbaar is. Een crisis is volgens Knight daarom per definitie beperkt in de tijd. Een vaste limiet is onwenselijk, aangezien demografische en politieke crisissen vaak een andere temporele dimensie hebben. Het is echter nodig om een onderscheid te maken tussen een algemene malaise en een crisis. Tenslotte bestaat een crisis uit zowel een objectief, waarneembaar en meetbaar aspect, als een subjectief facet. Een crisis, die door niemand als dusdanig wordt gepercipieerd, is geen crisis. John Singleton stelt een nuttige en bruikbare methodologie voor om crisissen te bestuderen via de 'Disaster Management Cycle'. Elke crisis omvat volgens Singleton namelijk dezelfde comparatieve stadia: preventiefase, waarschuwingen, directe aanleiding, inschattingsfase, het crisismoment of culminatiepunt, hulp of verlichting, schuldaanwijzing, herstel en opnieuw een preventiefase. Dankzij dit schema kunnen de meest uiteenlopende crisissen vergeleken worden zodat typologieën, analogieën of zelfs fundamentele motoren ontdekt kunnen worden. Tenslotte bieden Mark en Catherine Casson een statistische aanpak om crisissen op te sporen via meetbare maatstaven. De combinatie van een significante daling of stijging van zowel prijzen, lonen, output, populatie, geldvoorraad, opbrengsten of een combinatie hiervan, wijst op een objectieve crisis.

Het volgende deel van het boek bestaat uit case studies die peilen naar fundamenteel gelijkaardige reacties en preventiemaatregelen. Een consequente zoektocht naar de oorzaken van crisissen biedt dit boek echter niet. Terwijl de hoofdstukken van John Martin, Philip Slavin, Matthew Hollow en Ranald C. Michie, en PamelaNightingale weldegelijk dieper ingaan op de onderliggende kwetsbaarheden van maatschappijen in het verleden, is het hoofddoel van het boek en de

editors vooral om de continuïteiten in de manier waarop maatschappijen reageerden op crisissen te belichten. Jammer genoeg, worden de oorzaken regelmatig als exogeen of casus-specifiek voorgesteld, terwijl de reacties en preventie meer comparatieve eigenschappen worden toegedicht.

Vier delen - landbouw en omgeving, dood en ziekte, financiën en bankieren en tenslotte handel en industrie - bevatten steeds drie voorbeelden uit de middeleeuwse, vroegmoderne en moderne geschiedenis. De meerderheid van de hoofdstukken gaat dieper in op een beschrijving van de eigenlijke crisis en de concrete maatregelen die daarop volgen. De overheid is vaak een cruciale instelling. Vooral Peter Bent ziet de heilzame werking van de overheid in het stabiliseren van een crisis. Pavla Jirkova en Josette Duncan omschrijven de overheidsmaatregelen ten gevolge van de crisissen veroorzaakt door de zeventiende-eeuwse pestgolf in Centraal Europa en cholera uitbraak in de Middellandse zee. John Martin ziet het zwakke optreden en foutieve maatregelen getroffen door de Engelse en Europese overheden tijdens de wereldwijde voedselcrisis van de jaren 1970 als een van de redenen voor een blijvende vatbaarheid van Engeland voor voedselprijs fluctuaties. Anne Murphy kijkt op haar beurt vooral naar transformaties van publieke instellingen bij het reageren op de laat achttiende-eeuwse financiële crisissen. Een ander terugkerend thema is de katalysatorfunctie van crisissen. De acute situatie, die steeds gecreëerd wordt door een crisis, duwt maatschappijen vaak in de richting van politieke verschuivingen, technologische vernieuwingen, efficiëntie-maatregelen, schaalvergrotingen en specialisatie. John Lee, Cinzia Lorandini, Anne Murphy en Alan Knight zien crisissen als de oorzaak voor versnelde evoluties van processen die reeds onderhuids plaatsvonden. Echte revoluties ontketenen crisissen echter zelden.

Het boek biedt ook minder conventionele hoofdstukken. Paul Warde laat de objectief waarneembare crisissen achter zich en spitst zich toe op het subjectieve aspect ervan. Hij stelt dat in premodern Europa het gevoel van een nijpend houttekort evenzeer een crisis teweegbracht, hoewel de houtvoorraad niet noodzakelijk onvoldoende was. Samuel Cohn op zijn beurt onderzoekt de mechanismen die spelen bij het zoeken van een zondebok. In dit hoofdstuk verwijst hij de these dat vooral premoderne maatschappijen overgaan tot geweld tegenover een uitgekozen zondebok vakkundig naar de prullenmand. Deze hoofdstukken zijn een verrijking van het boek, en tonen aan dat crisissen complex en veelzijdig zijn, zonder dat ze daarom geïsoleerd onderzocht hoeven te worden.

Ondanks de kwalitatief hoogstaande hoofdstukken, faalt het boek in het volledig vervolmaken van zijn eigen doelstelling. De intentie om een consensus rond het concept crisis te bereiken en een kader te bieden waarbinnen comparatief onderzoek in de toekomst kan plaatsvinden, wordt in dit boek zelf niet consequent nageleefd. Paul Warde bestudeert immers voornamelijk een algemene en

eeuwenlange malaise of chronisch houttekort, waarbij de noodzakelijke transformatie of het kantelmoment pas na eeuwen volgt, in plaats van als gevolg van een crisis zoals algemeen gedefinieerd in dit boek. Philip Slavin ziet bovendien de meerwaarde van het concept crisis niet, aangezien hij consequent blijft verwijzen naar panzootic en pest, om de crisissen uit de vroege veertiende eeuw te omschrijven. Het boek vormt daardoor een goed vertrekpunt voor het toekomstige debat en onderzoek naar crisissen, maar toont tegelijk de valkuilen aan.

Maika De Keyzer, Universiteit Utrecht

Klaasje Douma, *De adel in Noord-Brabant 1814-1918. Groepsvorming, adellijke levensstijl en regionale identiteit* (Hilversum: Verloren, 2015) 568 p., ISBN 978-9087-045-432.

In *De adel in Noord-Brabant* belicht Klaasje Douma de adel in Noord-Brabant tussen 1814 en 1918. De vragen die in dit boek centraal staan, zijn enerzijds of de Noord-Brabantse adel een herkenbare regionale identiteit had, en anderzijds welke factoren bijdroegen tot de ontwikkeling van die identiteit. Teneinde dit te reconstrueren, gaat het boek van start met een profielschets van de Brabantse adel (hoofdstuk 2). Vervolgens komen hun huwelijks- en andere sociabiliteitsnetwerken aan bod (hoofdstuk 3). In het vierde hoofdstuk staan de politieke activiteiten van de Brabantse adel centraal. Nadien ligt de focus op de Brabantse landadel (hoofdstuk 5). In hoofdstuk 6 komen tenslotte de ridderschappen aan bod. In tegenstelling tot de andere Nederlandse gewesten, kende Brabant aan het eind van de achttiende eeuw geen gewestelijke soevereiniteit, had de provincie geen vertegenwoordiging in de Staten-Generaal en was er noch een autochtone adelsgroep, noch een invloedrijk regentenpatriciaat. De kracht van het boek zit in de diepgaande analyse van hoe deze adel zich from scratch ontwikkelde.

De auteur toont een grote vertrouwdheid met de literatuur en bespreekt die exhaustief in het boek. De consequentie hiervan is echter dat de inleiding traag op gang lijkt te komen. Zo wordt het pas na ongeveer zestig pagina's duidelijk wat het finale doel is van dit boek, namelijk de identiteit van de Brabantse adel reconstrueren.

Dit doel wordt bereikt middels een prosopografische analyse (collectieve biografie), een onderzoekstechniek die uitgebreid besproken wordt (pp. 28-30 en pp. 38-41). Zoals Douma in het boek argumenteert, heeft deze manier van dataverzameling- en verwerking reeds haar meerwaarde voor het eliteonderzoek bewezen. Echter, de eenzijdige focus op de voordelen van de prosopografische methode kan de lezer verblinden voor een aantal gevaren die inherent zijn aan deze werkwijze.